

NÉHÁNY GONDOLAT A MÉM FELSŐOKTATÁSI TANINTÉZETEIBEN FOLYÓ HONVÉDELMI ISMERETI OKTATÁSHOZ

DR. SZTANKÓ ISTVÁN*

A múlt év végén a Művelődésügyi Minisztérium megbízásából megisztelő feladatként részt vettem — mint a bizottság vezetője — abban a munkában, amely felmérte a MÉM felügyelete alá tartozó felsőoktatási tanintézetekben folyó Honvédelmi ismeretek c. tantárgy oktatásának helyzetét és teendőit. Jelen rövid tanulmányban — a jelentésen túlmenően — a felülvizsgálat alapján és saját tapasztalataimból szeretnék segítő szándékkal néhány gondolatot és javaslatot közreadni.

A honvédelmi ismeretek oktatása a felsőfokú tanintézetekben az 1968/69-es tanévben kezdődött. Utólagosan megállapítható, hogy e tantárgy bevezetését célszerű lett volna körültekintőbben előkészíteni. A kezdeti nehézségek legnagyobb részét az elmúlt 4 év alatt sikerült felszámolni.

Többek között megállapítható, hogy a honvédelmi ismereti oktatás pozitív nevelő és formáló hatása is hozzájárult ahhoz, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók zöme megértette, a békés egymás mellett élés és a háború elkerülésének lehetősége még nem zárja ki az esetleges háborús veszélyt, ezért honvédelmi felkészülésre a jelenlegi viszonyok között is szükség van. Nagy eredménynek könyvelhető el, hogy a hallgatókban sikerült felkelteni a honvédelem céljai és technikai eszközei iránti érdeklődést.

Általános az a vélemény, hogy a kerettantervben előírt 100 óra (egyetemek részére), illetve 60 óra (főiskolák részére) elegendő a tantervi anyag feldolgozására. Szerintem a honvédelmi ismeretek oktatása az agrárfelsőoktatási tanintézetek zömében kielégítő színvonalon folyik, bár tartalmi, de különösen módszertani téren még elég sok a tennivaló.

A következőkben tekintsük át vázlatosan a tapasztalatokat, megvizsgálva azt, hogy mit lehetne tenni a jobb oktatási feltételek, a színvonalasabb honvédelmi nevelés érdekében.

Meg gondolandó, hogy a honvédelmi ismeretek tantárgy elvi irányítását nem lenne helyes egy országos szervre bízni, ugyanis a Honvédelmi Minisztérium, a Művelődésügyi Minisztérium, az MHSZ és a szaktárcák is foglalkoznak az irányítással, az egyéni felelősség azonban sokszor éppen ezért elvész. Az összefogást legjobban a Honvédelmi Minisztérium, e feladat ellátásával megbízott alosztálya tudná ellátni.

Megfontolandónak látszik, hogy az oktatás közvetlen irányítására legalább felsőoktatási típusonként — pl. az agrár felsőoktatási intézetek részére — honvédelmi ismereti tanszéket (oktatási csoportot) állítsanak fel. A tanszék feladata lenne a honvédelmi ismereti oktatás tervezése, szervezése, irányítása, megfelelő jegyzetek megírása (iratása), oktatási segédanyagok készítése, beszerzése, előadók megbízása,

* Kihelyezett Szak, Marxizmus—Leninizmus Tanszék

továbbképzések megszervezése stb. Megvalósulása lehetővé tenné kevés eszköz gazdaságos és tervszerű mozgatóját és felhasználását.

A tanszéki megoldásig is szükséges lenne — a nagyobb tanintézetekben — függetlenített honvédelmi felelőst kinevezni. Néha gátló tényezőként vetődik fel az, hogy a honvédelmi ismeretek oktatásának irányítója kisebb beosztásánál fogva (pl. tanársegéd) nem rendelkezik elég tekintéllyel és súllyal.

A tantárgy oktatását kb. 70%-ban meghívott külső előadók végzik (pl. Agrártudományi Egyetem, Keszthely), ezek főleg hivatásos tisztek, ami pl. a haditechnikai ismeretek oktatásánál kívánatos is. A meghívott előadók kiválasztását azonban a helyi lehetőségek szabják meg, amely esetenként a színvonal rovására megy. Helyes törekvés az (pl. Agrártudományi Egyetem, Gödöllő), hogy a foglalkozások zömét belső erőkkel kívánják ellátni.

A kerettanterv óraszámait egyes intézményekben beépítik a szaktantárgyakba. Ez a beépítés néhol az 50—60%-ot is eléri (pl. Erdészeti Faipari Egyetem). Több helyen az oktatást külön stúdiumként oldják meg (pl. Agrártudományi Egyetem, Debrecen). Természetesen figyelembe kell venni a helyi sajátosságokat és lehetőségeket, de véleményem szerint a legeredményesebb megoldás a külön tantárgyként való oktatás lenne. Tíz-tizenöt %-os beépítés még így is fennmarad, pl. a katonapolitikai ismeretek tudományos szocializmus keretében való oktatása.

A katonapolitikai ismeretek feldolgozása legcélszerűbb változatának azt tartjuk, hogy azt a tudományos szocializmus keretében oktatjuk. A honvédelmi ismeretek oktatásának beindításakor 3—4 órás bevezetőt célszerű tartani. A tapasztalat az, hogy a középiskolából az I. éves hallgatók néha olyan globális ismereteket hoznak, amire a honvédelmi oktatást kevésbé lehet alapozni (pl. Agrártudományi Egyetem, Gödöllő véleménye).

Bevált az, amikor a honvédelmi ismereti oktatást, vagy legalábbis annak a polgári védelmi részét szorosan kapcsolják, azaz profilírozzák a szakmai jelleghez. Pl. az Élelmiszeripari Főiskolán ezt a stúdiumot az „Élelmiszeripar speciális katonai és honvédelmi ismeretei” címmel oktatjuk. Ehhez az intézet külön jegyzetet is készített. Más intézetekben is vannak hasonló próbálkozások (pl. Agrártudományi Egyetem, Keszthely). Ahol erre az oktatási rendszerre áttértek, a tapasztalatok szerint a hallgatók érdeklődése a tantárgy iránt fokozódott.

Itt felmerül az, hogy amennyiben speciális, a szakmához kapcsolódó honvédelmi és polgári védelmi oktatás folyik, úgy e foglalkozások látogatását a katonai szolgálatot teljesített hallgatók részére is kötelezővé kellene tenni (javasolta: Agrártudományi Egyetem, Keszthely).

Ugyanakkor meg kellene engedni, hogy e tananyagrészt bizonyos rész kérdéseiből egyes hallgatók — különösen a honvédségi ösztöndíjasok — diplomamunkát is készíthessenek (megvalósult: Élelmiszeripari Főiskolán).

Nem tartom helyesnek azt, hogy egyes felsőoktatási tanintézetekben az oktatást 5 évre (pl. a Kertészeti Egyetemen) vagy a főiskolán 3 évre (mint pl. Főiskolai Kar, Gyöngyös) szétűzzák. Ugyanakkor néha egyes féléveket kihagynak. Ésszerű a tananyagot az egyetemeken 3—4 félévre, a főiskolákon pedig 2 félévre tömöríteni. Így meg lehet szüntetni a heti egy órás foglalkozásokat, „ami semmire sem jó” (ezt kifogásolja — többek között — a Mezőgazdaságtudományi Kar, Mosonmagyaróvár).

Általános vélemény, hogy a honvédelmi ismereti tantárgy oktatási módszertana kidolgozásával az eddigieknél többet kellene foglalkozni. Így pl. a legtöbb helyen csak az előadásos formát alkalmazzák, holott itt is megvalósítható a kiscsoportos beszélgetési rendszer, vagy a hallgatók játékos és verseny szellemére való alapozás.

Pl. a haditechnika és a fegyverek megismerését szolgálja a szétszedési vagy összerakási verseny, vetélkedő stb. (ilyennel találkoztunk Kőrmenden).

Tapasztalataink szerint az oktatás hatékonyságát nagymértékben hátráltatja, hogy a honvédelmi ismeretből nincs egységes számonkérés. Egyes intézetekben csak alkalmanként kérdezik vissza a leadott anyagot (pl. Főiskolai Szak, Zsámbék). A karoknak kb. 1/3-ánál alkalmazzák az írásos beszámolót, de elég nagy számmal vannak olyan karok is, ahol csak a hallgatók fizikai megjelenését követelik meg (pl. Gépészmérnöki Kar, Gödöllő).

Itt az lenne a tényleges megoldás, ha a honvédelmi oktatás kollokviummal zárulna. Addig is, amíg erre lehetőség lesz, javaslom a félévenkénti írásos beszámolót. Kötelező legyen a lövészeteken, valamint egyéb bemutatásokon való részvétel is.

Ahol a szaktárgyakba beépítve folyik az oktatás, ott a vizsgakérdések között a honvédelmi ismeretek anyagára utaló kérdések is szerepeljenek.

Az oktatást sokszor szárazzá és érdektelenné teszi, hogy nagyrészt hiányoznak a szemléltető segédeszközök, pl. metszetek, falitáblák; diafilmek stb. A szemléltető eszközök folyamatos biztosítását központilag kellene megoldani. Ugyanakkor találkoztunk olyan példamutató próbálkozással is, amikor helyileg készítettek szemléltető eszközöket (pl. a Kertészeti Egyetemen).

A felsőoktatási tanintézetek, főleg vidéken, nehezen tudnak hozzáférni az oktatást segítő hangos filmekhez. A fővárosban némileg jobb a helyzet, bár itt is jellemző, hogy a rendelkezésre álló filmek zöme már elavult. Össze kell állítani a honvédelmi ismereti oktatást segítő filmek jegyzékét és lehetővé kell tenni vidéken is e filmek díjtalan kölcsönzését. Szükségesnek látszik a honvédelmi ismereti oktatás egy-egy ciklusa szemléltetésére külön filmet készíteni. Javaslom, hogy a Honvédelmi és a Művelődésügyi Minisztérium vizsgálja meg ennek lehetőségét.

Az oktatás folyamatában a lövészeti ismeretek, illetve gyakorlatok végrehajtása a legnépszerűbb. Különösen ott nagy a fegyverek iránti érdeklődés, ahol lövészklubok is működnek. Dicséretes próbálkozás, hogy egyes helyeken (pl. Erdészeti és Faipari Egyetem; Főiskolai Kar, Kőrmend stb.) saját kispuska löteret alakítottak ki. Hasonló helyes törekvésekhez a főhatóságnak és az intézmények vezetőinek az anyagi fedezetet feltétlenül biztosítaniuk kellene.

Ugyanakkor vigyázzunk arra, hogy ahol az intézményekben fegyverek vannak — pl. a lövészköröknél — ott azokat az előírásoknak megfelelően tárolják. Ezenkívül — a felsőoktatásban dolgozók részére — lövészetvezetői tanfolyam szervezése is szükséges.

Törekedjünk arra, hogy az intézeti könyvtárakban legyenek: honvédelmi, polgári védelmi, haditechnikai stb. könyvek is. A hallgatók részére hozzáférhetővé kell tenni — a klubokban vagy könyvtárakban — az oktatáshoz kapcsolódó újságok és folyóiratok olvasását: pl. Lobogó, Néphadsereg, Igaz Szó, Honvédségi Szemle, Haditechnikai Szemle stb. (ez az Élelmiszeripari Főiskolán már megvalósult).

Az oktatás eredményességét és hatékonyságát nagyban segítheti, ha időszakonként a hallgatók technikai és más bemutatásokon is részt vesznek. Ez a helyes kezdeményezés azonban még csak nagyon szórványosan realizálódik (pl. Agrártudományi Egyetem Debrecen; Főiskolai Kar, Mezőtúr stb.). Célszerű lenne, ha a katonai alakulatok esetenként harcászati vagy lövészeti bemutatásokat is tartanának az egyetemi és főiskolai hallgatók számára. Külföldi tapasztalatok alapján megfontolandó, hogy Budapesten és az ország 2—3 nagyobb városában hozzanak létre technikai parkot (a Hadtörténelmi Múzeum udvarán felállított technikai park elavultsága miatt e feladatát betölteni nem tudja).

A tananyag elsajátítását hátráltatja, hogy nem állnak rendelkezésre megfelelő számú és szintű felsőoktatási jegyzetek. A honvédelmi ismeretek I—II., valamint a „Katonapolitikai ismeretek” jegyzet (mindkettőt a Tankönyvkiadó adta ki) néhol szakszerűbbé tételre és korszerűsítésre szorul. Az utóbbi jegyzetet a karoknak csak kb. 15—20%-án ismerik. Meg kellene vizsgálni, hogy más anyagrészekből, pl. haditechnikai alapismeretekből is készüljön-e központi jegyzet.

A jegyzetírók kollektívájába feltétlenül egy-két honvédelmi ismeretet oktató gyakorlati szakembert is célszerű bevonni.

Erősítsük a honvédelem és a honvédelmi ismereti oktatás, valamint a hadsereg népszerűsítését a napi sajtón, a rádión és a televízión keresztül is. Elképzelhető, hogy a jövőben az agrárfelsőoktatási tanintézetek és egyes katonai intézetek, vagy egyes katonai alakulatok szocialista együttműködési szerződést kötnek egymással.

Helyes lenne, ha jövőben a sorköteles és egyetemre vagy főiskolára felvett hallgatókat minden esetben behívnák 11 hónapos katonai szolgálatra. Amennyiben erre valamilyen oknál fogva nem kerül sor, akkor lehetővé kellene tenni, hogy a főiskolát végzettek közül a legjobbakat — a KISZ és az intézmény javaslata alapján — ne 2 éves sorkatonai szolgálatra, hanem egy rövidített tartalékoskíszereti képzésre, tanfolyamra hívják be.

Természetesen nem szabad elfelejteni, hogy a honvédelmi ismeretek tantárgyi program teljesítése nemcsak a katonai előképzést szolgálja, hanem a célkitűzések realizálása elválaszthatatlan a szocialista hazafiság és a materialista világnézeti neveléstől. Ilyen jellegű feladatai a felsőoktatás valamennyi tantárgyának és oktatójának is van.

E rövid összegezésben célunk a tantárgyi program teljesítésével kapcsolatos tapasztalatok felvetése volt, mely szükségszerűen korlátokat szabott mondani-valónknak.

Befejezésül hangsúlyozni szeretném, hogy a vizsgálat közben — a vázoltakon túlmenően is — sok jó módszer és tapasztalat került felszínre. A tapasztalatok azonban még nem váltak közkinccsé. Ezért javaslom, hogy évenként legalább egyszer a tanintézetekben a honvédelmi oktatás irányításával és szervezésével megbízott felelősök tapasztalatcsere-értekezleten cseréljék ki gondolataikat. Vitassák meg a tantárgy didaktikai és pedagógiai kérdéseit, alakítsanak ki új módszereket.

Esetleg az értekezleten egy intézmény bemutatná, hogyan szervezi és irányítja eredményesen a honvédelmi ismeretek oktatását. Ebben az esetben ez a tanintézet lehetne az értekezlet rendezője. Mi, a főiskola budapesti kihelyezett szakán szívesen vállalnánk a házigazda szerepét.

EINIGE GEDANKEN ZU DEM IN DEN OBERSTEN LEHRANSTALTEN DES MINISTERIUMS FÜR LANDWIRTSCHAFT UND VERPFLEGUNGSWESEN LAUFENDEN UNTERRICHT DER KENNTNISSE DER LANDESVERTEIDIGUNG

I. Sztankó

Die Studie untersucht die gegenwärtige Situation und die Probleme des Unterrichtes der „Landesverteidigungs-Kenntnisse“ an den der Aufsicht des Ministeriums für Landwirtschaft und Landesverteidigung unterstehenden Universitäten und Hochschulen.

Es werden auch die wichtigsten Aufgaben umrissen, mit deren Vollziehung die militärische Vorbildung und die zum Patriotismus erziehende Wirkung dieses Lehrgegenstandes sich noch zielbewusster und erfolgreicher gestalten liesse.

THE TEACHING OF CIVIL DEFENCE KNOWLEDGE IN THE
HIGHER-EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE MINISTRY OF FOOD AND
AGRICULTURE

I. Sztankó

A study is made of the present state and problems of the subject „Civil defence knowledge” in the universities and colleges under the control of the Ministry of Food and Agriculture.

The most important tasks are pointed out, which could make the educative effect of this subject on military pre-training and patriotism even more expedient and successful.

О ПРЕПОДАВАНИИ ВОЕННОГО ДЕЛА В ВУЗАХ МИНИСТЕРСТВА
ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Др. Иштван Станко

В статье анализированы методики преподавания военного дела раскрыты важнейшие задачи, при решении которых студенты получают необходимые навыки военного дела и воспитываются в духе патриотизма.